

26
2. B. V. D. 26 No 11.

DISSERTATIONEM

De

CRITERIO
VERITATIS,

Ex indultu

Ampl. Collegii Philosoph. Aboensis

PRÆSIDE

HENRICO HASSEL

Eloquentiæ profess. Reg. & Ord.

Ventilandam sistet.

JOHANNES BERGSTEDT

Vex. Smolandus.

In Aud. Majori ad d. XVIII. Junii
Anno MDCCXXXVI.

ABOÆ, Exc. Joh. Kiämpe, R. Ac. Typ.

Stæ Ræ Mitis
Magnæ Fidei VIRO

Reverendissimo in Christo Patri
ac DOMINO

GUSTAVO ADOLPH.
HUMBRE,

S. Theologiæ DOCTORI consum-
matissimo, inclitæ Dioeceseos Vexio-
nensis EPISCOPO Eminentissimo,
Synedrîi Ecclesiastici PRÆSIDI Gra-
vissimo, Gymnasiorum & Scholarum
per Diœcesin EPHORO adcura-
tissimo.

MÆCENATI MAXIMO,

Longe lateque per universum orbem li-
teratum decantatus favor Tuus
in singulos Musarum alumnos id effecit,
ut etiam ego, quem fata eorum numero
adscriptum volvere, eundem venerabundus
ambire hac occasione sustinuerim, illa ma-
tætas spe, me repulsam non esse laturum.

Pro-

Prodit jam in lucem præsens dissertatiun-
cula omni suo ipsius nitore destituta; qua-
re splendorem ex celebratissimo Tuo Nomi-
ne fœnerari desiderat. Ignosce Reveren-
dissime Præsul, quod eo audacia proceffe-
rit tenuitas mea, ut eam Reverendissimo
Nomini Tuo inscribere non dubitaverit;
aspice serena fronte hoc submissa vene-
rationis signum, & patere Auctorem cli-
entum Tuorum in numero aliquem obtinere
locum. Cujus voti si compos fuero, Deum
T. O. M. calidis fatigare precibus nunquam
desistam, velit Reverendissimam Tuam
dignitatem omni benedictionis genere bea-
re, atque in Nestoream usque senectam,
salvam, sospitem ac incolumem præstare.

Evo quoad vixero

Reverendissimi Nominis Tui.

Humillimus cultor
Joh. Bergstedt.

Till Capitainen af Ubo Låhns
Infanterie Regemente
Den Adle och Wålborne Herren
Herr CARL EDVARD FOCK,
Samt
Cornetten af Udelsfanan
Den Adle och Wålborne Herren
Herr MAXIMILIAN CARPLAN,
Mina Höggunstige Gynnare.

När Martis buskar, som sin tappra häm-
der röra
Till hela landets hägn, naturen lämnat
har
I Hieltekroppen mig en själ som dygd mond
föra,
Wist älska alla dem, wist wördardem en
hwar.

Hwi skulle då ett jag, som under all den
lefnad
I Finland jag tilbracht, städs märckt en
ädel själ
Med dygdens alster skön förknippad äga
trefnad
I wiga kroppar Ehr, min wördnad min-
nas wäl?

Jo, har jag ymnog frucht af Eder, H^{er}
rar, sunnit,
Som wisat sig mot mig i godhet mar-
gefalt;
Så lär hwar wälbetänkt med rätta gie
mig wunnit
Min wördnad kryddas får med tackfams-
hetens salt.

Till prof hwar af jag nu här skyldigt lägs
ger neder
Mitt lilla pappers wärck: derjämte lof-
war ut,
Att städsse wörda all Ehr gunst. Men sidst
jag beder
Ehr mina Gynnare Gud signe till Ehrs
slut!

Mina Höggunstige Gynnares

Ödmjukaste Tjenare
JOHAN M. BERGSTEDT.

Handelsmannen uti Åbo,
Åhreborne och Högwälsachtad
Herr CARL. MAG. SIERCKEN,

Min Högtråde Wälgynnare.

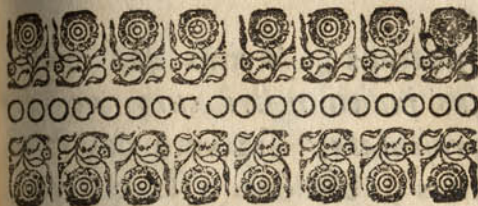
Om jorden aldrig mände bära
Nån tungre börda på sin kropp,
An en, som tack samt ej wil lära
Wälgjerningar at taga opp.

Och jag den godhet nog samt minnes
Herr Handelsmannen mig betedt,
Ej hela år som jämt skall finnas
Af mig beprifad widt och bredt;
Så lär han illa ej upptaga,
Om, enligt min skyldighet,
Hörsammast jag nu giet å daga
Min inre plicht til tacksamhet.

Ej när förmågan min ej finner,
I märket wisa plichten sin,
Så är ju rätt, at själen brinner,
Af tacksamhet i kroppen min.
Haf tusend tack för godhet Eder,
Som mig är wisad margelund;
Lef säll och nåder uti heder,
Eits döden hyddan slår till grund.

Åhreborne och Högwälsachtade Herr
Handelsmannens.

Hörsamste Dienare.
IOHAN: M: BERGSTEDT.

§. I.

DE criterio veritatis non-
nulla speciminis loco
in medium prolaturi,
primum aperiemus, quid per
veritatem, quid per ejus cri-
terium designatum velimus.
Ut de veritate Metaphysica &
Moralis nobis iam agere pro-
positum non est; ita nec il-
las definire necessarium vide-
tur. Logica veritas ad no-
strum institutum spectat; er-
go hanc ejus definitionem ad-
hibe-

A

2
hibemus: *Veritas est consensus* *judicii nostri cum re representata.* sic vere cognoscimus, bis duo esse quatuor, quia revera sic est, & contrarium ejus implicat contradictionem. Sic vere asserimus, triangulum habere tria latera & tres angulos, siquidem hoc ad essentiam ejus pertinet. Sic vere affirmamus dari solem, stellas, planetas, terram & alia corpora, quandoquidem ista non finguntur, sed omnino existunt.

Criterium veritatis nobis est illud ipsum, unde judicari potest, an judicium nostrum sit verum vel falsum. Alii in sensu metaphorico id regulam &

3
& amissum dixerunt, quia ut quantitates ad regulas ac amissiles exiguntur; ita judicium nostra ad ejusmodi criteria examinari debent. Horum vero exempla proferre non licet, antequam exploratum fuerit, quænam sint criteria veritatis.

§. II.

Non audiendi sunt, qui veritatem nullam dari, & per consequens nec ullum ejus criterium inveniri, garrunt, quales & olim & nostra quoque ætate non pauci existiterunt. Horum enim plures serio non egerunt; sed ingenii solum ostentandi causa talia protulerunt paradoxa, ut

A 2

aliis

4
aliis persuaderent, se tantis
viribus instructos esse, quan-
tæ ad fortissima rationis & ex-
perientia munimenta expu-
gnandum sufficerent. Quod si
quis vere ita senserit, hunc
adeo manifeste stultum fuisse
in aprico est positum, ut
commiseratione potius, quam
refutatione sit dignus. Quid
enim statuendum est de illo,
qui omnem veritatem Ontolo-
gicam & Mathematicam in-
dubium vocaverit, & ipsam
damnaverit experientiam? at-
que cum pertinaces ejuscemo-
di homunculi prima principia
rideant; omnis contra illos
frustranea est disputatio.

§. III.

5
§. III. *De mensura*
PRæsupposito igitur verita-
tem dari, ut propius ad
institutum veniamus, nonnul-
las de criterio ejusdem Philo-
sophorum sententias produce-
mus. Epicurei docebant veri-
tatis criteria primum ex sensu
esse accipienda; quia om-
nes res naturales illo perci-
piuntur. Quod ad ipsum at-
tinet sensum, aliud veritatis
criterium inde sumi non pos-
se dicebant, quam ipsam e-
jus functionem seu sensationem,
quippe quum ex opinione illo-
rum nullum veritatis criterium
sensibus desit. Mens autem,
cum præter functionem, quam
habet, dum rem quasi præ-
sens;

sentem & adparentem contu-
 etur, exerceat etiam aliam, ni-
 mirum quod ratiocinetur; in-
 gitur ipsi fuit necessum, ut
 haberet prænotionem quan-
 dam, seu notionem anticipa-
 tam, ad quam respiciendo,
 quidpiam inferret. Hinc duo
 ipsis fuerunt veritatis criteria,
sensus nimirum & *prænotio* si-
 ve *anticipatio*. Primo horum
 criteriorum nimirum sensui
 tantam habebant fidem, ut ad
 certitudinem illius sine pericu-
 lo semper & ubique provocari
 verint. Nefas enim prorsus
 erat de veritate inde sumpta
 dubitare. Nam si omnem
 sensum falli quis adserere vel-
 let, omne ipsi deesset crite-
 rium

rium, cuius ope veritatem
 dijudicare posset. Sin vero
 hoc de aliquo tantummodo
 sensu negaret, perplexa se mox
 intricaret disputatione; cum
 ipsi incumberet probandum,
 quis, quomodo aut quando
 fallatur, aut non fallatur sen-
 sus; adeo ut, cum contro-
 versia ejusmodi dirimi non
 possit, necesse foret, omne
 criterium sensibus excidisse. As-
 seriebant etiam quod sublata
 sensuum certitudine, omnis co-
 gnitio & scientia tolleretur, i-
 mo etiam omnis vitæ agendæ
 & rerum gerendarum ratio.
 Denique existimabant verita-
 tem sensuum vel inde patere,
 quod eorum functiones re i-
 psa

8
pla existerent, utpote videre,
audire &c. atque nullum esse
discrimen inter *verum esse* &
existere; cum illud ipsum,
quod existeret necessario et-
iam esset verum. Unde il-
lam opinionem verissimam es-
se agebant Epicurei, cui sen-
suum evidentia suffragaretur;
contra, falsam, cui eadem re-
fragaretur. Secundum verita-
tis criterium sive *anticipatio-
nem* omnem, quantacunque in-
mente esset, a sensibus pen-
dere, idque vel per *incurso-
nem* seu *incidentiam*, ut ho-
mo coram spectatus; vel per
proportionem, dum eundem
sibi quis amplificaverit in mo-
dum gigantis, vel extenu-

aver

9
verit in modum pygmæi; vel
per *similitudinem*, ut, dum ci-
vitatem non visam, instar vi-
sæ, quis sibi imaginatur; vel
denique per *compositionem*, dum
plures distinctas notiones quis
conjungit, ut hominis & bovis,
adeoque inde fit Centaurus.
Hæc prænotio seu præcogni-
tio ab illis omnis ratiocinati-
onis principium & fundamen-
tum statuebatur. Nam quod
inevidens esset ex rei eviden-
tis prænotione deberet de-
monstrari. Quibus album et-
iam sine hæsitacione Peripa-
tetici addebant calculum.

§. IV.

AT his prorsus contrariam
Cartesiani fovent senten-
tiam

tiam, omnem omnino sensibus derogantes fidem, adeo ut sensum veritatis regulam esse penitus negaverint. Omnis enim inquit regula debet esse *certa & generalis*. *Certa*, certum quippe ex incerto haud nascitur. Sic nemo prudens fidem ei in posterum habebit regulæ, ex qua semel fuit deceptus. *Generalis*, in relatione ad ea, quæ secundum hanc regulam metiri decrevimus. Quod vero sensus talis regula esse non possit, probatum eunt: quia sæpissime fallit, nimirum dum solem duntaxat bipedalem, stellas immotas & alia id genus plura nobis exhibet. Neque *generalis*;

ralis; quia multa sunt sensibus vix pervia, quemadmodum spiritus omnes & modi, quibus mentes adficiuntur, quæ in sensus externos non incurrunt, sed intellectu duntaxat percipiuntur. Ex quibus concludunt certitudinem ac evidentiam sensus non esse criterium veritatis. Igitur aliud exhibent nimirum *perceptionem mentis claram atque distinctam*, quam ita probant: Potest quidem esse vera, ajunt, cum nulla sit falsitas cognitionis, ubi non datur obscuritas, nec obscuritas, ubi non ignorantia. Certa, nam alia de causa certus non sum, me existere, etiam-
fi